УДК 351.82

ЕНЕРГОМЕНЕДЖМЕНТ ЯК АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ НА РІВНІ МУНІЦИПАЛІТЕТІВ

Вишняк І. О.,
здобувач наукового ступеня кандидата наук,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків

Досліджується енергоменеджмент як аспект реалізації державної політики енергоефективності на рівні муніципалітетів України. Розглянуто питання становлення та розвитку муніципального енергоменеджменту на основі житлово-комунального господарства, а також обґрунтовано його необхідність в умовах децентралізації влади. Запропоновано дорожню карту заходів із забезпечення управління енергозбереженням та енергоефективністю на рівні муніципалітетів шляхом упровадження системи енергоменеджменту.
Ключові слова: державна політика, енергетичний менеджмент, енергоефективність, житлово-комунальне господарство.

Vushnyak I. O.,
Postgraduate Student ,
KRI NAPA, Kharkiv

ENERGY MANAGEMENT AS ASPECTS OF STATE ENERGY EFFICIENCY POLICY AT MUNICIPAL LEVEL

The article examines how energy management aspect of state policy of energy efficiency at municipal Ukraine. The question of the formation and development of municipal energy and substantiated its necessity in terms of decentralization. The paper proposes a roadmap of measures to ensure power management and energy efficiency at the level of municipalities by implementing energy management system.
Key words: public policy, energy management, energy efficiency, housing and municipal economy.

Постановка проблеми. Відсутність складників енергетичного менеджменту: постійної інформаційно-аналітичної системи енергоспоживання паливно-енергетичних ресурсів (далі – ПЕР), приходу і витрат енергії, а також води, складених енергетичних балансів використання ПЕР, ефективного аналізу наявного стану системи контролю та обліку ПЕР, на рівні як муніципалітетів, так і підприємств міста не дають можливості висвітлити необхідні статті витрат спожитої енергії для розроблення заходів удосконалення технологічних процесів і зниження нераціональних витрат ПЕР [6, с. 63, 64, 67]. На сьогодні житлово-комунальне господарство (далі – ЖКГ) залишається основою функціонування міста і невід'ємним об'єктом для упровадження муніципального енергетичного менеджменту. Енергетичне господарство в структурі ЖКГ включає комунальне теплопостачання, газове господарство, електричні мережі, водопровідно-каналізаційне господарство та ін. [6, с. 62].

Визначення методологічних засад, заходів реалізації державної політики підвищення енергоефективності на рівні міст та переходу від її здійснення

© Вишняк І. О., 2018

на основі галузевих, регіональних і місцевих стратегічних і поточних програм до застосування СЕММ є важливим науковим і практичним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми, свідчить про відсутність наукових досліджень із муніципального енергетичного менеджменту, зокрема й у сфері ЖКГ. Енергоменеджмент розглянуто, наприклад, у роботі І. Сімакової [2], яка досліджує навчання професійно орієнтованих фахівців у галузі енергозбереження та енергоменеджменту (далі – ЕМ), а також у дослідженні І. Сизонової [3] щодо організаційно-економічних основ енергозбереження в сільському господарстві. Близько 16 наукових публікацій [4] присвячено загальним поняттям ЕМ (В. Дешко, В. Ковальчук та ін.), аналізу світових тенденцій створення сталої енергетики з практикою енергоменеджменту (Є. Іншеков та ін.).

Аспекти реалізації системного підходу на рівні міста щодо проведення енергоефективної політики за рахунок упровадження муніципального ЕМ розглянуті Н. Олійник, А. Копцем, С. Павлюком у рамках проекту Європейської Комісії "Угода мерів" [5].

Детально за результатами роботи в рамках проекту "Муніципальна енергетична реформа в Україні" USIAD проаналізоване запровадження ЕМ як управління енергозбереженням та енергоефективністю на рівні міст практиками та експертами, зокрема Є. Іншековим, А. Чернявським, Є. Нікітіним та ін. [6].

Отже, **метою статті** є дослідження становлення муніципального ЕМ у сфері ЖКГ в Україні в аспекті умов децентралізації влади.

Виклад основного матеріалу. На рівні міст найбільший потенціал для економії енергії має ЖКГ з його складною й багатогалузевою інженерною системою підприємств міського господарства, що охоплює понад 20 видів діяльності.

Найбільш енергоємні підгалузі ЖКГ в Україні мають великі втрати води (понад 40 %), тепла (до 45 %), високу енергоємність водовідведення; питомі витрати електроенергії на очищення 1 м^3 води становлять 0,76 кВт/год – у 2,5 разу більше, ніж в ЄС (0,3 кВт/год), що стає підставою безпрецедентного подорожчання комунальних послуг, негативно впливає на навколишнє середовище й умови проживання населення – кінцевих споживачів [6].

Забезпечення енергоефективності та енергозбереження в ЖКГ неможливе без упровадження проектів модернізації об'єктів ЖКГ, новітніх технологій, спрямованих на підвищення ефективності використання ПЕР, альтернативних і відновлюваних джерел енергії тощо. Реалізація таких енергоефективних заходів стримується обмеженими фінансовими ресурсами державного і місцевих бюджетів.

У державному управлінні реалізація таких заходів здійснюється на загальнодержавному рівні відповідно до завдань:

– Державної цільової програми енергоефективності й розвитку виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2020 рр. [14];

– Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 рр. [15];

– Програми модернізації систем теплопостачання на 2014–2015 рр. [16];

– Галузевої програми енергоефективності та енергозбереження в житлово-комунальному господарстві на 2010–2014 рр. [8].

На регіональному рівні розроблено регіональні програми підвищення енергоефективності.

Більшість із них датовано 2009 р., і термін виконання їх закінчився у 2014 р. Зміст їх потребує змін, доповнень та нових редакцій з урахуванням нових підходів щодо розвитку енергоефективності та енергозбереження, зокрема в ЖКГ, сучасних пріоритетів, нових завдань і показників удосконалення.

Сучасні підходи державного управління з початком 2015 р. в Україні активно започаткували здійснення реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Розроблено проекти перспективних планів формування територій спроможних громад в усіх областях країни [9].

Сьогодні виникає непроста ситуація. Ті області та нові територіальні муніципалітети, які підтримували реформу і мають стати її лідерами, повинні відповідати проголошеній Стратегії сталого розвитку "Україна-2020". Для рівня міст за рахунок ЖКГ є можливості вирішення проблем у трьох основних напрямах: економічному, соціальному та екологічному, що виступає основою для сталого розвитку [10].

Такий підхід відповідає одному з важливих зобов'язань України як повноправного члена Енергетичного співтовариства – імплементації в національне законодавство вимог Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС 2012/27/ЄС щодо енергетичної ефективності [17].

Положення Директиви встановлюють, що низка муніципалітетів та інших публічних органів держав – членів ЄС вводять в дію комплексні підходи до економії енергії та енергопостачання, за допомогою планів дій зі сталого енергетичного розвитку, такі, які розроблено в рамках ініціативи "Угода мерів" за рахунок запровадження та застосування ЕМ [17, с. 6].

В Україні з 2009 р. інструментом на підтримання запровадження ЕМ на рівні муніципалітетів є участь міст у проекті Європейської Комісії "Угода мерів" (далі – "Угода мерів"). Свої підписи в документі під "Угодою мерів" поставили мери Лондона, Парижа, Мадрида, великих міст Швейцарии, Норвегии, а також України и Туреччини [5]. Метою проекту є на 20 % зменшення CO^2, на 20 % збільшення частки альтернативних та відновлюваних джерел енергії, на 20 % підвищення енергоефективності.

Українськими містами, що стали учасниками "Угоди мерів", є 108 муніципалітетів, це міста з населенням від 11 млн до 13 тис. мешканців (Бердянськ, Вінниця, Жовква, Кам'янське (кол. Дніпродзержинськ), Кам'янка-Бузька, Трускавець, Херсон, Хмільник та ін.) [5].

"Угода мерів" – провідна ініціатива, започаткована ЄС, що охоплює місцеві та регіональні органи влади, які беруть на себе добровільні зобов'язання підвищувати енергоефективність та нарощувати використання відновлюваних джерел енергії на своїх територіях. За цими зобов'язаннями, підписанти "Угоди мерів" прагнуть скоротити власні викиди CO^2 щонайменше на 20 % до 2020 р., сприяючи в такий спосіб розвитку екологічно орієнтованої економіки та підвищенню якості життя влади країн – членів ЄС [19].

"Угода мерів" є добровільним зобов'язанням, приєднання до якого є безкоштовним; важливим залишається створення муніципалітетом адміністративних передумов для призначення/працевлаштування енергоменеджера, який буде надалі звітувати перед головою міста за підготовку та написання Плану дій зі сталого енергетичного розвитку міста [12].

Європейська ініціатива "Угода мерів" шляхом навчання залучає місцеві та регіональні органи влади до сталого енергетичного розвитку, а саме:

– запровадження та застосування ЕМ;

– розроблення плану дій сталого енергетичного розвитку;

– залучення фінансування з реалізації проектів містами-підписантами, спрямованих на скорочення викидів CO^2 на 20 %, до 20 % зменшення споживання природного газу, до 20 % збільшення застосування альтернативних видів палива.

Запровадження та застосування ЕМ. Упровадження в Україні міжнародних стандартів ISO може допомогти вирішити енергетичну проблему за рахунок підвищення енергоефективності, а також сприяти розвитку технологій використання відновлюваних джерел енергії.

ISO – Міжнародна організація зі стандартизації, розробник і видавець міжнародних стандартів. Для системи ЕМ є такі міжнародні стандарти серії ISO 50000:

– ISO 50001:2011 – на розроблення систем ЕМ;

– ISO 50002:2014 – на основні принципи і вимоги до проведення енергетичних аудитів;

– ISO 50003:2014 – на вимоги до органів, які проводять аудит і сертифікацію систем ЕМ;

– ISO 50004:2014 – на упровадження, супровід та поліпшення системи ЕМ;

– ISO 50006:2014 – на основні принципи та рекомендації щодо вимірювання енергетичної ефективності;

– ISO 50015:2014 – на основні принципи та рекомендації щодо виміру і підтвердження енергетичної ефективності в організаціях [6].

Запровадження ЕМ серед країн ЄС підтримується міжнародним стандартом ISO 50001:2011(E) Energy management systems — Requirements with guidance for use. Цей стандарт має на меті надання можливості організаціям розробити системи та процеси, необхідні для підвищення рівня енергетичної ефективності, охоплюючи використання та споживання енергії (енергетичних ресурсів). ISO 50001 – міжнародний стандарт, створений для управління енергосистемами, який визначає вимоги для встановлення, упровадження, супроводу і поліпшення системи ЕМ, мета якого – дозволити суб'єктам господарювання слідувати системному підходу в досягненні послідовного поліпшення енергосистеми, включаючи енергоефективність, енергобезпека і енергоспоживання [24].

ІСО 50001 підтримує суб'єктів господарювання в усіх галузях, зокрема і в ЖКГ, в їхній роботі, спрямованій на досягнення показників підвищення енергоефективності за допомогою розроблення системи ЕМ.

Передбачено, що упровадження цього стандарту зумовить зменшення викидів в атмосферу парникових газів та інших впливів на довкілля, а також знизить витрати на купівлю енергетичних ресурсів завдяки систематизованому керуванню енергетичними ресурсами. Цей стандарт призначено для організацій будь-якого типу й розміру, незалежно від умов географічного, культурного чи соціального характеру. Успішне упровадження залежить від зобов'язань, прийнятих на всіх функціональних рівнях організації, і особливо від зобов'язань, прийнятих на рівні вищого керівництва. Цей стандарт установлює вимоги до системи ЕМ, на основі яких організація може розро-

бити та запровадити енергетичну політику, здійснити постановку цілей, завдань і розроблення планів заходів з ЕМ з урахуванням законодавчих вимог та інформації щодо аспектів, пов'язаних із суттєвим (значним) використанням енергетичних ресурсів. Система ЕМ дає змогу виконувати зобов'язання, визначені державною політикою енергозбереження, вживати заходів, необхідних для підвищення рівня енергетичної ефективності, і демонструвати відповідність своєї системи до вимог цього стандарту. Вимоги цього стандарту можуть бути скоригованими так, щоб узгоджуватися з вимогами державної політики енергозбереження, беручи до уваги особливості її системи ЕМ, ступінь керування документообігом і ресурси, та бути застосовним до будь-якої діяльності, що є підконтрольною цьому муніципалітету. Цей стандарт ґрунтується на методології, відомій як цикл постійного поліпшення "Плануй – Виконуй – Перевіряй – Дій" ("Plan – Do – Check – Act"), і запроваджує ЕМ у повсякденну діяльність (практику) організації [13, 4].

В Україні в 2014 р. положення ISO 50001 адаптовано на національному рівні державним стандартом ДСТУ ISO 50001:2014 "Енергозбереження. Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанова щодо використання (ISO 50001:2011, IDT)", що затверджений наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 16 вересня 2014 р. № 1111. Як встановили міжнародні експерти, цей стандарт може вплинути на світове споживання енергії на 60 % [18].

Розроблення плану дій сталого енергетичного розвитку міста. Муніципальне енергетичне планування має бути обов'язковою частиною загального планування розвитку міст і територій.

Енергетичне планування має узгоджуватися з енергетичною політикою і вести до дій, спрямованих на постійне покращання енергетичної результативності діяльності організації.

Муніципальний енергетичний план:

– є комплексним планом, який дає основу для узгодження планування забудови міста, розвитку енергоспоживання та землекористування і визначає параметри розвитку міста з максимальною енергетичною ефективністю і можливостями розвитку зеленої енергії для спільноти;

– зазвичай охоплює житлові, комерційні, промислові і бюджетні сектори діяльності міста, а також комунальні послуги та транспорт;

– допомагає місцевим органам влади у прийнятті довгострокових рішень та плануванні майбутніх змін;

– підтримує місцеве енергозбереження та можливості використання відновлюваних джерел енергії, а також надає інформацію для регіонального планування [23].

Серед країн ЄС Швейцарія, Німеччина, Австрія, Люксембург, Франція, Італія упроваджується інструмент підтримки міст, націлених на стійку енергетичну політику та міський розвиток шляхом раціонального використання енергоресурсів та збільшення частки відновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі міста.

Яскравим прикладом підвищення енергоефективності в Україні є м. Вінниця в рамках проекту "Європейська енергетична відзнака" (далі – ЄЕВ) за підтримки Швейцарської конфедерації [21].

За результатами зовнішнього аудиту загальний економічний ефект реалізації проекту в м. Вінниці склав:

– економія палива – 5 200 тис. м³ на рік;
– економія електроенергії – 943 МВт на рік;
– економія коштів – 9 100 тис. грн на рік;
– зменшення викидів CO^2 – 9 968 тонн на рік.

За оцінкою експертів було встановлено, що в Україні м. Вінниця є першим містом, яке отримало срібну ЄЕВ [20].

У таких країнах ЄС, як Швейцарія, Німеччина, Австрія, Люксембург, Франція, Італія, ЄЕВ упроваджується як інструмент підтримки міст, націлених на стійку енергетичну політику та міський розвиток шляхом раціонального використання енергоресурсів та збільшення частки відновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі міста.

З 2015 р. другим містом в Україні, де реалізовуватиметься проект з енергоефективності, за своїми підходами дуже схожим на проект м. Вінниці є м. Житомир [21].

ЄЕВ – це нове завдання державного управління з упровадження Національної Європейської енергетичної відзнаки в Україні [20, 21].

Енергетична відзнака має два рівні оцінювання – срібну та золоту відзнаки. Отримання ЄЕВ підкреслює те, що актуальним є системний підхід на рівні міста з упровадження енергоефективної політики на основі ЕМ, та не знімає завдання щодо досягнутого рівня енергоефективних показників до 20 %, і ставить завдання з продовження покращування їх до рівня, що відповідатиме золотій ЄЕВ з досягненням енергоефективності до 80 %. Таке запровадження оцінюється експертами за рахунок зовнішнього аудиту через чотири роки.

Залучення містами фінансування задля реалізації плану дій зі сталого розвитку. В Україні залучення коштів здійснюється за рахунок різних джерел фінансування: власних коштів підприємств, приватних осіб, місцевого та державного бюджетів, кредитів, грантів тощо.

Уперше в 2012 р. запроваджено механізм пільгового кредитування. З 2014 р. реалізується механізм компенсації з Державного бюджету на заходи з енергоефективності, яким передбачено стимулювання населення, об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (далі – ОСББ) до упровадження енергоефективних заходів шляхом відшкодування частини суми кредитів, залучених на придбання енергоефективного обладнання та/або матеріалів.

Механізм передбачає відшкодування частини суми кредитів за трьома напрямами в розмірах:

– 20 % (але не більше 12 тис. грн) – на придбання "негазових", "нелектричних" котлів;

– 30 % (але не більше 14 тис. грн) – для фізичних осіб (населення) на упровадження заходів в одноквартирних будинках (та квартирах багатоквартирних будинків);

– 40 % – для ОСББ (ЖБК) на упровадження заходів у багатоквартирних будинках [14].

Як свідчить досвід ЄС, термомодернізація будівель здійснюється шляхом запровадження енергосервісних (ЕСКО) договорів. Зокрема, Німеччина, Фінляндія, Франція, Великобританія, Естонія, Болгарія, Іспанія, Чехія та інші країни значну увагу приділяють забезпеченню підвищення енергоефективності з найбільшим потенціалом, а саме за рахунок кінцевого споживання в першу чергу будівель бюджетної сфери [22].

У 2015 р. в українському законодавстві прийнято спеціальні положення щодо правових засад реалізації ЕСКО-договорів окремими законами України, які усувають основні перешкоди на шляху залучення приватного капіталу до упровадження енергоефективних заходів у бюджетних установах та дозволяють:

– укладати енергосервісні договори в бюджетних установах;

– гарантувати інвестору повернення капіталовкладень за рахунок енергоефективності будівель через місцевий та державний бюджети;

– запровадити стимули для місцевих громад у вигляді гарантованої економії витрат на оплату енергоресурсів та комунальних послуг [22, с. 3].

Висновки з цього дослідження. Реалізацію державної політики енергозбереження та енергоефективності на місцевому рівні можливо забезпечити за рахунок упровадження та застосування ЕМ, у першочерговій основі якого лежить ЖКГ. Ефективність розбудови енергетичного менеджменту на рівні міст залежить від нормативно-правового забезпечення, професійного підходу, організаційно-управлінського рівня з урахуванням реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Подальші дослідження, на нашу думку, має бути спрямовано на наукове обґрунтування застосування інвестиційного менеджменту на рівні муніципалітетів за рахунок розбудови СЕММ.

Список використаних джерел

1. Підготовка проектних пропозицій із чистої енергії: практ. посіб. / Є. М. Іншенков, Є. Є. Нікітін, М. В. Тарновский, А. В. Чернявський. Київ: Поліграф плюс, 2014. 238 с.

2. Сімкова І. О. Методика навчання англомовної професійно орієнтованої дискусії студентів інженерних спеціальностей: автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2010. 22 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

3. Сизонова І. В. Організаційно-економічні основи енергозбереження в сільському господарстві: автореф. дис. … канд. екон. наук: 08.07.02 / Сум. нац. аграр. ун-т. Суми, 2005. 20 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

4. Національна бібліотека ім. Вернадського В. І. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

5. Угода мерів. URL: http://www.uhodameriv.eu/index_uk.html.

6. Посібник з муніципального енергетичного менеджменту / Є. М. Іншеков, Є. Є. Нікітін, М. В. Тарновский, А. В. Чернявський. Київ: Поліграф плюс, 2014. 238 с.

7. Про програми підвищення енергоефективності та зменшення споживання енергоресурсів: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2008 р. № 1567-р. *Офіц. інтернет-сайт ВР України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1567-2008-р.

8. Про затвердження Галузевої програми енергоефективності та енергозбереження в житлово-комунальному господарстві України: наказ Мінжитлокомунгоспу від 10 листоп. 2009 р. № 352 / Мінрегіон. Київ, 2015.

9. Проекти перспективних планів в усіх областях розроблені, тепер слово за обласними радами / Мінрегіон. URL: http://www.minregion.gov.ua/news/proekti-perspektivnih-planiv-v-usih-oblastyah-rozrobleni-teper-slovo-za-oblasnimi-radami-933510/.

10. Про Стратегію сталого розвитку "Україна-2020": Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. *Офіц. інтернет-сайт ВР України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015.

11. Стратегія ЖКГ до 2020 року: матеріали Мінрегіону України. Київ: Мінрегіон, 2015. 9 с.

12. Засідання сесії Глевахівської селищної ради щодо участі селища в проекті "Угода мерів" / Мінрегіон. URL: http://www.minregion.gov.ua/zhkh/energozberezhennya-ta-energoefektivnist-288033/novini-219007/zasidanni-sesiyi-glevahivskoyi-selischnoyi-radi-schodo--uchasti--selischa-v-proekti--ugoda-meriv-652228/.

13. ISO 50001 "Системи енергетичного менеджменту – Вимоги та порадник з впровадження": матеріали Мінрегіону. Київ: Мінрегіон, 2015. 238 с.

14. Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010–2015 рік: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 берез. 2010 р. № 243. *Офіц. інтернет-сайт ВР України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/243-2010-п.

15. Закон України "Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки" / затв. Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки" від 11 черв. 2009 р. № 1511-VI.

16. Про затвердження Програми модернізації систем теплопостачання на 2014–2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовт. 2013 р. № 948. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/948-2013.

17. Directive of the European Parliament and of the Council of the European Union 2012/27 / EC of 25 October 2012 on energy efficiency, changing Directive 2009/125 / EC and 2010/30 / EC and repealing Directives 2004/8 / EC and 2006/32 / EC. URL: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32012L0027.

18. Вишняк І. О. Кадровий аспект запровадження енергетичного менеджменту на національному рівні // Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-прак. конф. за міжнар. участю (Київ, 29 трав. 2015 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, А. І. Семенчинка, С. В. Загороднюка. Київ: НАДУ, 2015. С. 303–305.

19. Інформаційна довідка щодо співробітництва Мінрегіону України з ЄС в рамках Угоди Мерів / укл. Н. І. Олійник. Київ: Мінрегіон, 2014. 3 с.

20. Проект з енергоефективності у місті Вінниця / укл. Н. І. Олійник. Вінниця: Мінрегіон, 2014. 2 с.

21. Реалізація Меморандуму з Урядом Швейцарії / укл. К. М. Катасонова. Київ: Мінрегіон, 2014. 3 с.

22. Доповідь щодо запровадження ЕСКО в бюджетній сфері ЖКГ України від 14.04.2015 / укл. Н. І. Олійник. Київ: НАДУ, 2015. 7 с.

23. Муніципальне енергопланування: інструмент сталого енергетичного розвитку / укл. А. Нестеренко; проект MEP, USAID. Київ: Мінрегіон України, 2015. 25 с.

24. Вишняк І. О. Кадровий аспект запровадження енергетичного менеджменту на національному рівні. *Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 29 трав. 2015 р.)* / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, А. І. Семенченка, С. В. Загороднюка. Київ: НАДУ, 2015. С. 303–305.

Надійшла до редколегії 20.11.2018 р.

УДК 351.82

ОКРЕМІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПІДТРИМКИ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ АГРОПІДПРИЄМСТВ

Дзядук Г. О.,
аспірант кафедри економічної політики та менеджменту,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків

Досліджується проблема ефективності діяльності малих та середніх за розмірами підприємств України. Оцінено результати функціонування та розроблено пропозиції відносно державної підтримки таких агропідприємств.

Ключові слова: агропідприємства, розмір агропідприємств, державна підтримка, дотації.

© Дзядук Г. О., 2018